

УДК 338.22.01
DOI: <https://doi.org/10.30838/EP.192.68-72>

Орловська Ю.В.

доктор економічних наук
Український державний університет науки і технологій
Orlovska Yuliia
Ukrainian State University of Science and Technology
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5915-4261>

Разумова Г.В.

доктор економічних наук
Український державний університет науки і технологій
Razumova Hanna
Ukrainian State University of Science and Technology
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4432-4050>

Дикий Б.В.

Український державний університет науки і технологій
Dyki Bohdan
Ukrainian State University of Science and Technology

СПЕЦИФІКА СТВОРЕННЯ ЕКОНОМІКО-ПРАВОВОГО МЕХАНІЗМУ ФОРМУВАННЯ ЗЕЛЕНОЇ ЕКОНОМІКИ

Метою статті було визначення ключових аспектів створення економіко-правового механізму формування зеленої економіки. У статті визначено основні проблеми на шляху розвитку зеленої економіки. Авторами розкрито основні економічні аспекти формування зеленої економіки. Встановлено, що до правових аспектів формування зеленої економіки слід віднести законодавчі ініціативи, регуляторні органи та контроль, міжнародні угоди та стандарти, а також національні стратегії та програми. Зазначено, що головним важелем досягнення успіху у процесі становлення зеленої економіки є налагодження взаємодії між державними органами, приватним сектором та громадськістю. Визначено, що залучення фінансових ресурсів, розробка ефективного законодавства, контроль і моніторинг, а також міжнародна співпраця є ключовими елементами для досягнення сталого розвитку та забезпечення екологічної безпеки.

Ключові слова: зелена економіка, сталий розвиток, екологічна безпека, економічний розвиток, екологічні інвестиції.

SPECIFICITY OF THE CREATION OF THE ECONOMIC AND LEGAL MECHANISM FOR THE FORMATION OF A GREEN ECONOMY

The article is devoted to the study of the issue of the formation of the green economy as an important direction of the development of society. The article identifies the main problems on the way to the development of the green economy. So, in particular, they include the lack of a clear, comprehensive economic and legal mechanism that would take into account the peculiarities of the national economy, legal system and environmental policy. The purpose of the article is to determine the key aspects of creating an economic and legal mechanism for the formation of a green economy. It was determined that an effective economic and legal mechanism for the formation of a green economy should be based on the harmonization of economic and legal aspects, as well as a comprehensive approach to its construction. The authors reveal the main economic aspects of the formation of the green economy (financing and investments, pricing and environmental taxes, innovation stimulation). It has been established that legislative initiatives, regulatory bodies and control, international agreements and standards, as well as national strategies and programs should be included in the legal aspects of the formation of a green economy. It was noted that the main lever for achieving success in the process of establishment and development of the green economy is the establishment of cooperation between state bodies, the private sector and the public. It was determined that attracting financial resources, developing effective legislation, control and monitoring, as well as international cooperation are key elements for achieving sustainable development and ensuring environmental safety. The authors concluded that the prospects for the formation of a green economy in Ukraine

are quite favorable, provided that an integrated approach to the solution of environmental problems and the creation of an economic and legal mechanism for the formation of a green economy are provided. The implementation of the green economy will not only improve the quality of life and preserve the environment, but will also become an important factor in economic growth and increasing the country's competitiveness at the international level.

Key words: green economy, sustainable development, ecological safety, economic development, ecological investments.

JEL classification: O44, Q56, Q58

Постановка проблеми. Зелена економіка є новим напрямом в економічному розвитку, що орієнтований на зменшення негативного впливу на навколишнє середовище та збереження природних ресурсів. Умови для її формування вимагають комплексного підходу, поєднуючи економічні стимули з правовими регуляціями. Економіко-правовий механізм є основою цього процесу, адже він визначає як державні інститути, так і приватний сектор мають взаємодіяти для досягнення цілей зеленої економіки.

Проведене дослідження показало, що у багатьох країнах відсутні належні законодавчі акти, які б стимулювали розвиток зеленої економіки. Існуючі закони часто не враховують специфіку екологічно орієнтованої економіки або є застарілими. Крім того, проблемою є наявні економічні стимули та механізми фінансування. Брак фінансових інструментів, таких як податкові пільги, субсидії та гранти, які могли б заохочувати бізнес і громадян до впровадження екологічно відповідальних практик. Відсутність ефективних інституційних структур, які б координували та контролювали процес переходу до зеленої економіки, а також забезпечували моніторинг та оцінку ефективності відповідних політик, стримують розвиток зеленої економіки. До того ж, низький рівень екологічної свідомості серед населення та бізнесу уповільнює впровадження зеленої економіки на практиці.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню різних аспектів тематики зеленої економіки присвячено численну кількість наукових праць науковців. Так, колектив авторів Л. Горбач О. Рубан та Я. Гуменюк досліджують зелену економіку та стале виробництво в умовах глобалізації з метою зменшення негативного впливу на навколишнє середовище [1]. І. Біл.окінна розглядає зелену економіку з точки зору її впливу на післявоєнне відновлення України [2]. Таким науковцями, як Ю. Орловська, О. Квактун, О. Кахович, К. Дригола визначено головні «інструменти зеленої фінансово-економічної політики держави та надано визначення зелених інвестицій» [3]. Слід також виокремити наукові дослідження, які присвячені розрахунку показників екологічного навантаження економіки, зокрема, декаплінг-аналіз економіки України за факторами екологічного тиску і споживання ресурсів [4].

Проте, незважаючи на зростаючу увагу до екологічних питань, інтеграція принципів зеленої економіки в економічну та правову системи багатьох країн, включаючи Україну, залишається значною мірою недосконалою. Проблема полягає у відсутності чіткого, комплексного економіко-правового механізму, який би враховував особливості національної економіки,

правової системи та екологічної політики.

Метою статті є визначення ключових аспектів створення економіко-правового механізму формування зеленої економіки.

Виклад основних результатів дослідження. Створення ефективного економіко-правового механізму, який би враховував найбільш важливі аспекти, є важливим завданням для забезпечення сталого розвитку та переходу до зеленої економіки. Це вимагає комплексного підходу, який має включати розробку нових нормативно-правових актів, створення економічних стимулів, зміцнення інституційної підтримки та підвищення суспільної свідомості.

Економічні аспекти формування зеленої економіки.

Формування зеленої економіки вимагає створення економічних умов, що стимулюють екологічно чисті інвестиції та інновації. До основних економічних аспектів належать:

1. Фінансування та інвестиції. Важливим елементом є залучення фінансових ресурсів для реалізації проєктів у сфері відновлювальної енергетики, екологічних технологій та сталого розвитку. Державні субсидії, гранти та податкові пільги для зелених проєктів можуть суттєво підвищити привабливість таких інвестицій.

2. Ціноутворення та екологічні податки. Встановлення екологічних податків, таких як податок на викиди вуглецю, може створити економічні стимули для зменшення забруднення навколишнього середовища. Ринкові механізми, як-от торгівля викидами, також сприяють зменшенню екологічних витрат.

3. Стимулювання інновацій. Для розвитку зеленої економіки необхідно стимулювати дослідження та розробки нових екологічних технологій. Інвестиції в НДДКР та підтримка стартапів у цій сфері грають ключову роль у формуванні інноваційної екосистеми.

Правові аспекти формування зеленої економіки

Правове регулювання забезпечує відповідність економічних ініціатив принципам сталого розвитку та охорони навколишнього середовища. Основні правові аспекти включають:

1. Законодавчі ініціативи. Важливою частиною правового механізму є розробка та впровадження законодавчих актів, що регулюють екологічну діяльність, таких як закони про охорону навколишнього середовища, енергетичну ефективність і відходи. Ці закони мають чітко визначати вимоги до підприємств та організацій.

Наразі в Україні діє низка законів у цій сфері, адже формування зеленої економіки в Україні є стратегічно важливим завданням для забезпечення сталого розвитку, збереження природних ресурсів та покращення

якості життя. Законодавство України в цій сфері охоплює різноманітні аспекти, включаючи екологічний захист, енергетичну ефективність, управління відходами та інші напрямки.

Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» (1991 р.) [5]. Цей закон визначає основи екологічної політики, включаючи права і обов'язки громадян, підприємств і держави у сфері охорони навколишнього середовища. Він також передбачає інструменти для запобігання забрудненню, контролю за викидами і управління природними ресурсами.

Закон України «Про оцінку впливу на довкілля» (2017 р.) [6]. Закон є важливим інструментом для забезпечення екологічної безпеки та сталого розвитку, адже він передбачає детальну оцінку можливих негативних наслідків від реалізації проектів і ініціатив. Він також забезпечує структурований підхід до оцінки можливих негативних наслідків планованої діяльності, забезпечує участь громадськості в процесі прийняття рішень і встановлює вимоги до детального аналізу та моніторингу екологічних ризиків. Впровадження цього закону сприяє підвищенню екологічної свідомості та відповідальності в реалізації проектів, що впливають на навколишнє середовище.

Закон України «Про управління відходами» (2022 р.) [7]. Цей закон встановлює основи для систематичного та ефективного управління відходами в Україні. Він охоплює всі етапи життєвого циклу відходів, від їх утворення до остаточного видалення, і спрямований на зменшення негативного впливу відходів на довкілля та здоров'я людини. З метою забезпечення ефективності управління відходами, Закон вимагає від суб'єктів господарювання дотримання екологічних норм, а також забезпечення державного контролю і нагляду.

Закон України «Про енергетичну ефективність» (2021 р.) [8]. Закон спрямований на підвищення енергетичної ефективності в усіх сферах діяльності. Він визначає механізми для реалізації енергоефективних технологій і забезпечує створення сприятливих умов для зниження енергетичних витрат.

Закон України «Про альтернативні джерела енергії» (2003 р.) [9]. Закон підтримує розвиток енергетики на основі відновлювальних джерел. Він передбачає стимули для інвестицій у сонячну, вітрову та інші види відновлювальної енергетики, а також встановлює правила для інтеграції цих джерел в енергетичну систему країни.

2. Регуляторні органи та контроль. Для забезпечення ефективного виконання екологічних норм необхідні регуляторні органи, що здійснюють контроль за дотриманням екологічного законодавства. Їхня роль полягає у моніторингу, перевірках і накладанні санкцій за порушення.

В Україні функціональні обов'язки у цій сфері розподілено таким чином:

- Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України відповідає за розробку та реалізацію державної екологічної політики, контроль за дотриманням екологічних норм і стандартів, а також за

управлінням природними ресурсами [10];

- Державна екологічна інспекція України – здійснює контроль за дотриманням екологічного законодавства, проведенням перевірок і накладанням санкцій за порушення [11];

- Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг (НКРЕКП) – регулює питання, пов'язані з енергетичною ефективністю, відновлювальними джерелами енергії та зеленою тарифікацією [12].

3. Міжнародні угоди та стандарти. Важливим елементом є участь у міжнародних угодах і дотримання глобальних екологічних стандартів. Це дозволяє країнам інтегруватися у міжнародну систему зелених ініціатив і забезпечувати відповідність світовим нормам.

Україна є учасницею різних міжнародних угод та конвенцій, які сприяють розвитку зеленої економіки, включаючи:

- Паризька угода – міжнародна угода щодо змін клімату, що передбачає зменшення викидів парникових газів;

- Конвенція ООН про біологічне різноманіття – сприяє збереженню біорізноманіття та сталому використанню природних ресурсів.

4. Національні стратегії та програми:

- стратегія державної екологічної політики України на період до 2030 року. Ця стратегія визначає довгострокові цілі та пріоритети в області екологічного захисту, включаючи заходи для зниження забруднення навколишнього середовища, покращення якості води та повітря, управління відходами та збереження біорізноманіття [13];

- Національний план дій з охорони довкілля на 2021-2025 роки. Документ містить конкретні цілі і заходи для реалізації екологічної стратегії, включаючи покращення якості повітря, боротьбу з забрудненням вод, управління відходами та інші пріоритети [14].

Взаємодія економічних і правових аспектів

Ефективний економіко-правовий механізм формування зеленої економіки базується на гармонізації економічних і правових аспектів. Наприклад, правове регулювання може визначати рамки для впровадження економічних стимулів, таких як податкові пільги для зелених інвестицій, а економічні інструменти можуть бути використані для реалізації правових норм, наприклад, через екологічні податки.

Взаємодія між державними органами, приватним сектором та громадськістю є ключовою для досягнення успіху. Тільки за умови спільних зусиль та взаємодії всіх зацікавлених сторін можна забезпечити ефективне формування і реалізацію механізму зеленої економіки.

Висновки. Створення економіко-правового механізму формування зеленої економіки є складним і багатограним процесом, що вимагає синергії між економічними стимулами і правовим регулюванням. Залучення фінансових ресурсів, розробка ефективного законодавства, контроль і моніторинг, а також міжнародна співпраця є ключовими елементами для

досягнення сталого розвитку та забезпечення екологічної безпеки. Успішна реалізація зеленої економіки може стати основою для створення більш стійкого та екологічного майбутнього.

Отже, перспективи становлення зеленої економіки в Україні є досить сприятливими за умови

комплексного підходу до вирішення екологічних проблем. Впровадження зеленої економіки не лише сприятиме покращенню якості життя та збереженню довкілля, але й стане важливим фактором економічного зростання та підвищення конкурентоспроможності країни на міжнародному рівні.

Список використаних джерел:

1. Горбач Л., Рубан О., Гуменюк Я. Зелена економіка та стале виробництво в умовах глобалізації. Економіка та суспільство. 2024. № 59. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-59-8>.
2. Білокінна І. Зелена економіка як вимога часу та основа успішного післявоєнного відновлення країни. Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. 2023. №2 (316). С. 79-88. DOI: <https://doi.org/10.31891/2307-5740-2023-316-2-12>.
3. Орловська Ю. В., Квактун О. О., Кахович О. О., Дригола К. В. Державне управління зеленими інвестиціями як фактор сталого розвитку регіонів. Інвестиції: практика та досвід. 2021. № 16. С. 70-76. DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6814.2021.16.70>.
4. Ivanov S.V., Vatchenko O.B., Svystun K.O., Vatchenko B.S., Razumova H. V. Decoupling analysis of Ukraine's economy in terms of its sustainable development. Sci. innov. 2020. Vol. 16. № 3 (93). P. 3-13. DOI: <https://doi.org/10.15407/scine16.03.003>.
5. Про охорону навколишнього природного середовища: Закон України від 25.06.1991 р. № 1264-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12#Text>.
6. Про оцінку впливу на довкілля: Закон України від 23.05.2017 р. № 2059-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2059-19#Text>.
7. Про управління відходами: Закон України від 20.06.2022 р. № 2320-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2320-20#n802>.
8. Про енергетичну ефективність: Закон України від 21.10.2021 р. № 1818-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1818-20#Text>.
9. Про альтернативні джерела енергії: Закон України від 20.02.2003 р. № 555-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/555-15#Text>.
10. Місія та стратегія. Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України. URL: <https://mepr.gov.ua/pro-nas/misiya-ta-strategiya/>
11. Мета діяльності. Державна екологічна інспекція України. URL: <https://www.dei.gov.ua/post/42>.
12. Діяльність НКРЕКП. Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг. URL: <https://www.nerc.gov.ua/pro-nkrekp/diyalnist-nkrekp>.
13. Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року: Закон України; Стратегія від 28.02.2019 р. № 2697-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2697-19#Text>.
14. Про затвердження Національного плану дій з охорони навколишнього природного середовища на період до 2025 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 21.04.2021 р. № 443-р. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennya-nacionalnogo-planu-dij-z-ohoroni-navkolishnogo-prirodnogo-seredovishcha-na-period-do-2025-roku-i210421-443>.

References:

1. Horbach, L., Ruban, O., & Humeniuk, Y. (2024). Zelena ekonomika ta stale vyrobnytstvo v umovakh hlobalizatsii [Green economy and sustainable production in globalization]. *Ekonomika ta suspilstvo – Economy and Society*, 59. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-59-8> [in Ukrainian].
2. Bilokinna, I. (2023). Zelena ekonomika yak vymoha chasu ta osnova uspishnoho pisliavoiennoho vidnovlennia krainy [Green economy as the need of the time and the basis of successful post-war reconstruction of the country]. *Visnyk Khmelnytskoho natsionalnoho universytetu. Ekonomichni nauky – Herald of Khmelnytskyi National University. Economic sciences*, 316 (2), 79-88. <https://doi.org/10.31891/2307-5740-2023-316-2-12> [in Ukrainian].
3. Orlovska, Yu., Kvaktun, O., Kakhovich, O., & Dryhola, K. (2021). Derzhavne upravlinnia zelenymy investytsiyamy yak faktor staloho rozvytku rehioniv [Public administration of green investments as a factor of sustainable development of regions]. *Investytsiyi: praktyka ta dosvid*, 16, 70-76. <https://doi.org/10.32702/2306-6814.2021.16.70> [in Ukrainian].
4. Ivanov, S.V., Vatchenko, O.B., Svystun, K.O., Vatchenko, B.S., & Razumova, H. V. (2020). Decoupling analysis of Ukraine's economy in terms of its sustainable development. *Sci. innov*, 16, 3 (93), 3-13. <https://doi.org/10.15407/scine16.03.003>.

5. Verkhovna Rada of Ukraine (1991). Pro okhoronu navkolyshnoho pryrodnoho seredovyscha: Zakon Ukrainy vid 25.06.1991 r. № 1264-XII [On Environmental Protection: The Law of Ukraine on June 25, 1991, № 1264-XII]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12#Text> [in Ukrainian].
6. Verkhovna Rada of Ukraine (2017). Pro otsinku vplyvu na dovkillia: Zakon Ukrainy vid 23.05.2017 r. № 2059-VIII [On Environmental Impact Assessment: The Law of Ukraine on May 23, 2017, № 2059-VIII]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2059-19#Text> [in Ukrainian].
7. Verkhovna Rada of Ukraine (2022). Pro upravlinnia vidkhodamy: Zakon Ukrainy vid 20.06.2022 r. № 2320-IX [On waste management: The Law of Ukraine on June 20, 2022, № 2320-IX]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2320-20#n802> [in Ukrainian].
8. Verkhovna Rada of Ukraine (2021). Pro enerhetychnu efektyvnist: Zakon Ukrainy vid 21.10.2021 r. № 1818-IX [On energy efficiency: The Law of Ukraine on October 21, 2021, № 1818-IX]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1818-20#Text> [in Ukrainian].
9. Verkhovna Rada of Ukraine (2003). Pro alternatyvni dzherela enerhii: Zakon Ukrainy vid 20.02.2003 r. № 555-IV [On Alternative Energy Sources: The Law of Ukraine on February 20, 2003, № 555-IV]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/555-15#Text> [in Ukrainian].
10. Ministry of Environmental Protection and Natural Resources of Ukraine (n. d.). Misiia ta stratehiia [Mission and strategy]. Retrieved from <https://mepr.gov.ua/pro-nas/misiya-ta-strategiya/> [in Ukrainian].
11. State Environmental Inspection of Ukraine (n. d.). Meta diialnosti [Purpose of activity]. Retrieved from <https://www.dei.gov.ua/post/42> [in Ukrainian].
12. The National Commission, which carries out state regulation in the spheres of energy and communal services (n. d.). Diialnist [Activity]. Retrieved from <https://www.nerc.gov.ua/pro-nkrekp/diyalnist-nkrekp> [in Ukrainian].
13. Verkhovna Rada of Ukraine (2019). Pro Osnovni zasady (stratehiu) derzhavnoi ekolohichnoi polityky Ukrainy na period do 2030 roku: Zakon Ukrainy; Stratehiia vid 28.02.2019 r. № 2697-VIII [On the Key Principles (Strategy) of the State Environmental Policy of Ukraine for the Period till 2030: Law of Ukraine; Strategy on February 28, 2019, № 2697-VIII]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2697-19#Text> [in Ukrainian].
14. Cabinet of Ministers of Ukraine (2021). Pro zatverdzhennia Natsionalnoho planu dii z okhorony navkolyshnoho pryrodnoho seredovyscha na period do 2025 roku: Rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 21.04.2021 r. № 443-r [On the approval of the National Environmental Protection Action Plan for the period up to 2025: Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine on April 21, 2021, № 443-p]. Retrieved from <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennya-natsionalnogo-planu-dij-z-okhoroni-navkolishnogo-prirodnogo-seredovishcha-na-period-do-2025-roku-i210421-443> [in Ukrainian].